

پښتو ژبه

ادبيات

عروڼه

ولکون

JADWIGA
PSTRUSIŃSKA

Z Pasztunistanu

FRAGMENTY LITERATURY

ته خزانه

پښتونولي

پښتو ژبه

ادبيات

عروڼه

ولکون

ته خزانه

پښتونولي

Z Pasztunistanu

Z Pasztunistanu

FRAGMENTY LITERATURY

PRZEKŁADY I SŁOWO WSTĘPNE
JADWIGA PSTRUSIŃSKA

EDYCJA MERYTORYCZNA, WPROWADZENIE,
OBJAŚNIENIA I PRZYPISY
MATEUSZ M.P. KŁAGISZ
SYLWIA SURDYKOWSKA-KONIECZNY

BYDGOSZCZ—KRAKÓW—WARSZAWA 2023

Redaktorzy wydania

Mateusz M.P. Kłagisz

Uniwersytet Jagielloński, Kraków

 <https://orcid.org/0000-0003-0807-3290>

 mateusz.klagisz@uj.edu.pl

Sylvia Surdykowska-Konieczny

Uniwersytet Warszawski

 <https://orcid.org/0000-0002-0639-9062>

 s.surdykowska@uw.edu.pl

© Przekłady i przedmowa: Jadwiga Pstrusińska, 2023

© Komentarze, objaśnienia, przypisy: Mateusz M.P. Kłagisz, Sylvia Surdykowska-Konieczny, 2023

Recenzent

prof. dr hab. Marek Dziekan

Opracowanie redakcyjne

Jakub Jura

Projekt okładki

Marta Jaszcuk

ISBN 978-83-8138-804-7 (druk)

ISBN 978-83-8138-805-4 (PDF)

<https://doi.org/10.12797/9788381388054>

Książka dofinansowana ze środków Wydziału Orientalistycznego Uniwersytetu Warszawskiego

Na okładce zamieszczono stylizowane napisy w języku paszto. Polskie znaczenie, od góry: język paszto, literatura, wiersze, folklor, *Ukryty skarb*, *Paszuntali*

WYDAWNICTWO KSIĘGARNIA AKADEMICKA

ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków

tel.: 12 421-13-87; 12 431-27-43

e-mail: publishing@akademicka.pl

<https://akademicka.pl/>

[...] A jaką my ocenę dalibyśmy gościowi z Afganistanu, urodzonemu na pograniczu Bizancjum i Indii, który zechciałby swe słowa o upadku nieba i ziemi, (i o nowej nadziei) wspierać pieśnią poety zwańcego się w naszych uszach Abrakadabra? Cóż, mocno wierzę w to, że przeżylibyśmy piękny wieczór i – nie wszystko zrozumiałwszy – na ulice tak zaśmiecone papierami, jak wymiecione z wartości, wyszlibyśmy jednak trochę lepsi. [...]⁽ⁱ⁾

Aleksander Bukowiecki

[...] Moja podróż pokazała jednak, że można było wędrować samotnie i bez broni przez pięćset kilometrów i dotrzeć w najbardziej niedostępne regiony Afganistanu, mimo że wciąż toczyły się walki. W rzeczywistości Afganistan był bardzo precyzyjnie zarządzany – choć może nie w takim sensie, jak chciałaby społeczność międzynarodowa. [...] Pozwalali mi u siebie spać i karmili mnie, noc za nocą; chcieli i potrafili zapewnić mi bezpieczeństwo, i niemal nigdy nie żądali niczego ani ode mnie, ani od organizacji pozarządowych. [...]⁽ⁱⁱ⁾

Rory Stewart

(o swej wędrówce szlakiem Babura – potomka Czyngis-chana, 2002 r., także przez Pasztunistan, rozciągający się po obu stronach granicy Afganistanu i Pakistanu)

⁽ⁱ⁾ A. Bukowiecki, *Poezja i retoryka*, „Drogowskazy” 1988, 9-10 (8), s. 43.

⁽ⁱⁱ⁾ R. Stewart, *Miedzy miejscami. Z psem przez Afganistan*, tłum. B. Gadomska, Wołowiec 2014, s. 362-363, *Orient Express*.

Słowo wstępne

Po zakończeniu mojej orientalistycznej edukacji na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1973-1976 studiowałam na Uniwersytecie Kabulskim. Chciałam m.in. nauczyć się języka paszto, niewykładanego wówczas w Polsce. Traktowałam go jako jeden z kluczy do zrozumienia Azji Środkowej. Teraz, po wielu latach, staram się zebrać przełożone przeze mnie wówczas i nieco później w Polsce, rozproszone w notatkach, fragmenty literackich tekstów pasztuńskich i udostępnić je zainteresowanym. Mimo że są to przekłady, a nie oryginały w pełni swojego kunsztu, żywię nadzieję, że można dojrzeć, jakiej klasy jest niemal nieznana twórczość literacka Pasztunów, zwłaszcza mistyczna poezja klasyczna.

Pragnę w tym miejscu nader serdecznie podziękować panu doktorowi Mateuszowi M.P. Kłagiszowi za niezwykle kompetentne merytoryczne działania edytorskie przy sporządzeniu niniejszej publikacji i zaopatrzenie jej we wprowadzenia, objaśnienia i komentarze. Wdzięczność jestem również winna pani doktor Sylwii Surdykowskiej-Konieczny za nader istotny udział w tych zmaganiach.

J.P.

Bydgoszcz, 21 stycznia 2022

Wprowadzenie

Oddajemy w Twoje ręce, drogi Czytelniku, fragmenty polskich przekładów z literatury paszto, dokonanych przez Jadwigę Pstrusińską. Zanim jednak przejdziemy do meritum, pozwól, że opowiemy nieco o samych Pasztunach, mieszkających przede wszystkim w Afganistanie i Pakistanie, a także ich kulturze.

Pasztunowie, których liczebność ocenia się współcześnie na ok. pięćdziesiąt milionów, w zdecydowanej większości posługują się na co dzień językiem paszto, wchodzącym w skład tzw. rodziny indoeuropejskiej. Z językowego i kulturowego punktu widzenia Pasztunowie są zatem bliskimi krewnymi Persów, Beludżów, Kurdów czy Tadżyków, z którymi dzielą również tę samą religię, tj. islam. Nie sposób jednak uznać kryterium językowego za jedyny wyznacznik pasztuńskiej tożsamości, co najlepiej oddaje powiedzenie „Pasztun haga na daj czy paszto laji lekin haga czy paszto lari” („Pasztunem jest nie ten, kto mówi w paszto, lecz ten, kto paszto posiada”). Tym drugim wyznacznikiem pozostaje szeroko rozumiana pasztuńskość, która swoje urzeczywistnienie znajduje w postaci kodeksu postępowania, *Pasztuntali*^① – o nim jednak dopiero w rozdziale VI.

Zamieszkiwany przez Pasztunów zwarty obszar ciągnący się między Środkowym Wschodem a Azją Południową, od Gór Wschodnioirańskich na zachodzie aż po Nizinę Indusu na wschodzie, to Pasztunistan przecięty dziś granicą afgańsko-pakistańską. Trwające kilka stuleci migracje sprawiły jednak, że Pasztunowie zamieszkują także m.in. Pendżab czy północne Indie. Ciekawie przedstawia się historia ich mikrospołeczności nazywanej Kabulilala, zamieszkującej Kalkutę. Są to potomkowie kupców, którzy w XIX i w początkach XX wieku przybywali tu w celach handlowych. Równie niezwykle są losy poganiaczy wielbłądów, nazywanych Afghans lub Ghans, którzy pracowali w australijskim interiorze dla tamtejszych kompanii transportowych.

^① W całej publikacji stosujemy uproszczony zapis imion, nazwisk i terminów pasztuńskich; nie wyróżniamy długości samogłosek ani tego, czy spółgłoska jest cerebralna, czy też nie. Wbrew wcześniejszej praktyce grafem ɣ oddajemy jako /l/, ponieważ tak jest on realizowany w języku paszto, stąd np. *Pasztuntali*, nie *Pasztunwali*.

Najnowsza fala migracji obejmuje już inne kierunki – Europę Zachodnią i Amerykę Północną. Jest ona pokłosiem radzieckiej interwencji (1979-1988) i wojny domowej (1988-2021).

Tradycyjnie większość Pasztunów prowadzi osiadły tryb życia i uprawia ziemię. Niewielu trudni się też rzemiosłem lub, ewentualnie, handlem. Coraz mniejszy ich odsetek stanowią nomadzi zajmujący się pasterstwem, chociaż burzliwe wydarzenia ostatnich lat spowodowały, że pewien odsetek osiadłych rolników zaczął wtórnie prowadzić koczowniczy tryb życia. Pasztunowie wyznają islam w wersji sunnickiej, zaledwie kilka plemion reprezentuje drugi odłam tej religii, tj. szyizm. Proces islamizacji Pasztunów i włączania zamieszkanych przez nich ziem do obszaru *dar al-islam*, tj. świata islamu, rozpoczął się względnie późno, bo dopiero w początkach władzy Abbasydów (X/XI w.).

Interesującą kwestią pozostaje ich etnogeneza. Czy są oni potomkami jakiejś pojedynczej społeczności? Jeśli tak, to jakiej? A może należałoby mówić o pochodzeniu zróżnicowanym pod względem kulturowo-językowym? Z pewnością krystalizacja pasztuńskiego etnosu jako spójnego konstruktu ekonomicznego, kulturowego, politycznego i społecznego była procesem długotrwałym. Jego świadectwem pozostaje *opus magnum* w języku perskim Nematollaha ebn-e Habibollaha Herawiego (XVI/XVII w.) zatytułowane *Machżan-e Afgan* [Skarbiec Afganów]^①.

Skarbiec Afganów to przykład drzewa genealogicznego łączącego wyobrażenia autora z wiadomościami, które pozyskał on najpewniej od przedstawicieli plemion pasztuńskich zamieszkujących północne Indie. Dają się w nim wyróżnić *de facto* dwie genealogie, które autor starał się w jakiś sposób dopasować do siebie. Zgodnie z pierwszą Pasztunowie to potomkowie jednego z dziecięciu zaginionych plemion Izraela. Według drugiej mają wspólnego przodka, Kajsa, który przyjął islam z rąk samego proroka Muhammada i otrzymał nowe imię – Abdorraszid. Co ważne, nieco inną wersję przedstawił pasztuński duchowny Achund Darlaza w *Tazķirato-l-abrar ta-l-asżżar* [Traktat o przodkach czyniących dobrze i postępujących źle] z 1612 r. czy Chuszhal Chan Chatak w *Dastar-nama* [Księdze turbanu] z 1665 r.

^① Pasztunów określa się czasami także terminem „Afgan”. Warto przy tym pamiętać, że mieszkańców Afganistanu nazywa się „Afgańczykami”.

Choć Pasztunowie są podzieleni na liczne plemiona, ich społeczność zespalają rozbudowane zależności rodowe wsparte m.in. wspólnie dzielonymi wartościami. Nie bez znaczenia pozostaje zmitologizowana pamięć po wspólnym przodku – Kajsie Abdorraszidzie – która stanowi fundament przeświadczenia o równości wszystkich męskich członków i znajduje wyraz m.in. w przysłowiu „Ta ham asılan za ham asılan ta ma ta laji gazal lu-laja” („Jesteśmy sobie równi, dlaczego więc mi rozkazujesz”) czy w idei dżirgi^①. To, w jaki sposób Pasztunowie postrzegają samych siebie, znajduje wyraz w szeroko rozumianej kategorii pasztuńskości i powiedzeniu „Paszto kala ka Pasztun je” („Praktykuj paszto, jeśli jesteś Pasztunem”).

^① Dżirga (pasz. *dżirga*) – tradycyjna rada plemienna, skupiająca przede wszystkim starszyznę, podejmująca decyzje w zgodzie z przepisami *Pasztunłali* i na zasadzie konsensusu. Szerzej na temat *Pasztunłali* zob. rozdział VI.

پستو ژبه

پستو ژبه

پستو ژبه

پستو ژبه

پستو ژبه

پستو ژبه

پستو ژبه

پستو ژبه

پستو ژبه

پستو ژبه

پستو ژبه

I. Poezja klasyczna i poklasyczna

Początki twórczości w języku paszto giną w mrokach dziejów, ponieważ przez setki lat była to wyłącznie twórczość ustna – przekazywana z pokolenia na pokolenie wizja świata – i z tego powodu wielu twórców zachowywało anonimowość. Choć niektórzy badacze uważają, że najstarsze utwory w języku paszto pochodzą już z VII w., mają tu na myśli postać poety-wojownika Emira Krora, o którym piszemy w innej części tej monografii – o tyle za pierwszy rzeczywisty zabytek interesującego nas piśmiennictwa uchodzi dzieło *Chajro-l-bajan* [Najlepsze objaśnienie] żyjącego w XVI w. Pira Rauszana [dosł. Oświecony Starzec], tj. duchownego, jednego z fundatorów pasztuńskiej tożsamości i ruchu mistyczno-politycznego rauszanija⁽ⁱ⁾. Kolejnym dziełem jest ostra polemika z ideami Pira Rauszana autorstwa Achunda Darlazy (1533-1638), przedstawiona po persku w dziele zatytułowanym po arabsku *Tazkirato-l-abrar la-l-aszrar* [Traktat o przodkach czyniących dobrze i postępujących źle] oraz w *Machżano-l-islam* [Skarbiec islamu].

Fakt, że ktoś sięgnął po pióro i zaczął pisać w języku paszto, sprawił, że od tego momentu można mówić o piśmiennictwie paszto, rozwijającym się dwutorowo. Z jednej strony będzie to twórczość ludowa, czepiąca z bogatego lokalnego folkloru. Z drugiej twórczość – przyjmijmy dla niej podział na klasyczną (XVI-XVIII w.) i poklasyczną (XVIII-XX w.) – która pod wieloma względami naśladuje literaturę perską⁽ⁱⁱ⁾. Ta druga wywarła ogromny wpływ

⁽ⁱ⁾ Ruch rauszanija działał przede wszystkim na wschodzie, tj. tych ziemiach zamieszkałych przez Pasztunów, które podlegały kontroli władców mogolskich, i uchodzi za jeden z pierwszych pasztuńskich prądów tożsamościotwórczych. Po okresie intensywnej działalności polityczno-religijnej, na początku XVII w., dość szybko stracił na znaczeniu. Ostatni jego przedstawiciele działali jeszcze w latach trzydziestych XVII w.

⁽ⁱⁱ⁾ We współczesnej nauce społeczeństwa, które czerpały z zasobów kultury perskiej, by kształtować własny dorobek artystyczny, określa się angielskim terminem *Persianate societies* uktym przez Marshalla Hodgsona na potrzeby jego trzytomowego dzieła *The Venture of Islam: The Expansion of Islam in the Middle Periods* z 1974 r.

na takich poetów jak zamieszczeni w tej monografii Chuszhāl Chan Chatak czy Rahman Baba. Błędem byłoby jednak twierdzić, że pasztońscy twórcy doby klasycznej i poklasycznej jedynie naśladowali swoich perskojęzycznych kolegów. Wręcz przeciwnie, szereg dostępnych nam zabytków wyraźnie dowodzi, że zapożyczany materiał, w postaci wzorców poetyckich czy też motywów literackich, umiejętnie przetwarzali na własne potrzeby, dostarczając pasztojęzycznym odbiorcom utwory o wysokiej wartości estetycznej i filozoficznej. Za najciekawsze, w naszej opinii, zabytki tego okresu należy uznać wyszukane zabawy językowe, gdy poeta zestawia ze sobą w jednym utworze kilka języków – paszto, perski, arabski czy hindustani, bawiąc się tak stroną formalną, jak i znaczeniową⁹.

Być może literatura paszto dalej tkwiłaby w swoich (i zapożyczonych) ustalonych wzorcach, gdyby nie zetknięcie z literaturami zachodnimi. To one zaszczyliły na jej gruncie zarówno nowe formy ekspresji, jak i kolejne motywy, które autor może podejmować. Wpływy zachodnie poszerzyły bazę twórczości pisanej m.in. o wiersz biały czy dłuższe formy wypowiedzi, takie jak powieść. Cały XX w. to zatem okres ścierania się różnych tendencji rozwojowych – prób zachowania wzorców klasycznych; poszerzania wzorców o to, co do zaoferowania ma twórczość ludowa; wreszcie eksperymentowania i poszukiwania nowych form artykulacji, będących wyrazem nurtów ogółnoświatowych. To dzięki takim poetom jak Solejman Lajek – który jest obecny w tej monografii – ta twórczość przestała być zjawiskiem lokalnym, a stała się żywym uczestnikiem życia literackiego na poziomie światowym. Jeśli twórczość paszto pozostaje dziś wciąż nieznana, to nie dlatego że operuje mało popularnym językiem, a dlatego że opisuje doświadczenia, które nie zawsze bywają zrozumiałe przy pierwszym zetknięciu. Niemalby wpływ na jakość współczesnej twórczości paszto w Afganistanie mają trwająca wiele lat wojna, wyniszczenie afgańskiej inteligencji, masowa ucieczka i przymusowa migracja – wielu współczesnych poetów i pisarzy tworzy na emigracji, opisując trudne doświadczenia życia z dala od ojczyzny.

⁹ Przykłady takiej poezji przedstawia w swoim artykule *Areal Lexical Contacts of the Afghan (Pashto) Language (Based on the Texts of the XVI-XVIII Centuries)* z 1997 r. rosyjski badacz Władimir Kuszew (1927-2001).

Chuszhāl Chan Chatak

خوشحال خان خټک

Chuszhāl Chan Chatak (1613-1689) to bez wątpienia jeden z ważniejszych poetów pasztuńskich. Przez wielu bywa określany piewcą ideałów ujętych w kodeksie *Pashtunwali*. Nie dziwota, skoro stał na czele jednego z ważniejszych i silniejszych pasztuńskich plemion, Chataków, zamieszkujących region m.in. Przełęcz Chajberskiej łączącej Afganistan z żyznymi nizinami północnych Indii. W zamian za opiekę nad szlakiem handlowym biegnącym przez wspomnianą przełęcz jego pradziad, Malik Ako, otrzymał od sultana Akbara z dynastii Wielkich Mogolów ziemie leżące w Dolinie Peszawaru. Chuszhāl Chan przestrzegał starych ustaleń, lecz za sprawą intrygi uknutej przez stryjów w porozumieniu z zarządcą Kabulu spędził z rozkazu sultana Aurangzeba dwa lata w kazamatach twierdzy w środkowoindyjskim mieście Gwalijar. Aresztowanie i zsyłka z dala od stron rodzinnych stanowiły punkt zwrotny w jego życiu. Po wypuszczeniu dołączył bowiem do dwóch plemion, Afridi oraz Momand, które zbuntowały się wówczas przeciwko Mogolom. W obliczu sukcesów odnoszonych przez rebeliantów władca przekupił część zbuntowanych przywódców, pozbawiając Chuszhāla Chana dotychczasowego wsparcia politycznego i przesądzając o jego dalszym losie. Ten bowiem został zmuszony do przekazania zwierzchnictwa w ręce najstarszego syna, Aszrafa, a sam odsunął się na bok i zajął czymś nowym – w jego przypadku była to twórczość literacka. Tak oto stał się największym poetą tworzącym w języku paszto. (Choć, co warto zaznaczyć, tworzył także w języku perskim). Jego poezja łączy to, co może zaoferować pasztuńska poezja ludowa, z umiejętnie dobranymi zapożyczeniami z perskiej literatury klasycznej – mowa zarówno o rozwiązaniach formalnych, jak i o poruszanych tematach. Nie stanowi ona jednak bezbarwnej kopii perskich pomysłów. Badacze podkreślają jej prostoliniowość czy klarowność i chętnie zestawiają w kontrze do wyszukanego i wytwornego stylu perskich twórców, choć dodają, że bywa i nieco szorstka. Fakt, że Chuszhāl Chan jako pierwszy wprost wyrażał potrzebę zjednoczenia wszystkich plemion

pasztuńskich, przydał mu status poety narodowego. Nie jest to jednak jedyny temat jego wierszy, gdyż równolegle nasycił swą twórczość tematyką religijną, osobistymi ambicjami i porażkami, a nawet opisami codziennych zajęć. Chuszał Chan jest wreszcie najpopularniejszym poetą pasztuńskim, a jego dywan^① dostępny w niezliczonych rękopisach czy odbitkach wciąż krąży wśród odbiorców.

^① Dywan (pasz. *dilan*, pers. *divan*) – zbiór obejmujący wiersze jednego poety (rzadziej kilku), uporządkowane według kryteriów gatunkowych, a w obrębie każdego z gatunków alfabetycznie, według ostatniej litery rymu lub radifu, tj. wyrazu, który powtarza się regularnie po rymie.

Burburakaj⁽ⁱ⁾

Pamiętam, wielu tu ludzi przyszło i jak wiatr odeszło,
Tak samo inni przyjdą, pójdą, w miejscu stać nie będą.
Dziwna ta wielka pracownia, Wielkiego Mistrza dzieło.
Patrz, bańka na wodzie, czym bańka, o co się opiera.
Nią jesteś, rozumiesz, dobry to przykład dla ciebie,
Nic nie wiesz nawet o samym sobie, biada ci, o biada.
Czemu bywasz smutny lub przez co znów takiś wesoły,
Jakie masz troski, Chuszhälu, serce masz w piersi czy stal⁽ⁱⁱ⁾.

⁽ⁱ⁾ Burburakaj (pasz. *burburakaj*) – bańka, bąbelek, pęcherzyk.

⁽ⁱⁱ⁾ W ostatnim wersie, tj. „Jakie masz troski, Chuszhälu, serce masz w piersi czy stal”, pojawia się imię poety, w tym przypadku Chuszhäla Chana, jako jego artystyczny podpis. Taki zabieg poetycki, częsty m.in. w pasztuńskiej literaturze wysokiej (jak i ludowej), określa się terminem *tachallos* – *nom de plume*.

Kismet⁽ⁱ⁾

Choć taki człowiek i taka przebiegłość,
Z nim także zrobi, co chce, przeznaczenie.
Świat w naostrzony miecz ci się zamieni
I na twe życie znów człowiek nastanie.
Ale nie umrze nikt bez przeznaczenia,
Ni z łuku strzala, ni miecz go dosięgnie.
Bo bez zrządzenia nawet śmierci nie ma,
Więc uderz szablą, to nie przewinienie.
Wszakże nigdy w świecie dzieła bohatera
Uczynkiem starców stać się nie zdołają.
Wielkim zwycięzcom i poległym w boju
Strasznego piekła nie szkodzi istnienie.
Równe zdobyciu Kabulu Kaszmiru
Pięknego kwiatu zrywanie w dolinie.
Bohater w pieśniach stale wspominany
W szlochach, w elegii także pozostanie.
O jakżeż czarna jest dola Chuszhala,
Wieść doszła każdej granicy w krainie.
Wszyscy od miecza i strzał już polegli,
I tak jest zawsze, w siódme pokolenie.
Dla was te prawdy mówię ku rozwadze,
Nie myśl, że marne to siebie chwalenie.

⁽ⁱ⁾ Kismet (pasz. *kismet*, arab. *kisma*) – muzułmańska koncepcja składająca się na szersze (i starsze) w świecie irańskim wyobrażenia o predestynacji, zgodnie z którą znaczna część ludzkiego losu zostaje zdeterminowana przez Boga jeszcze przed narodzinami człowieka.

Sny młodości

Gdy Chatak dosiada konia
I broń przywiązuje z tyłu,
Wyklada koniec zawoju^①
Nad czoło szerokie, wysokie.
I w biegu swojego konia
Cień jego może zobaczyć.
Wyzwanie chana przyjmuje
I wszędzie już szuka zwady.

^① Zawój (pasz. *lungej*) – turban stanowi jeden z ważniejszych elementów stroju codziennego i odświętnego, a jeden z jego końców bywa często swobodnie przetrzucony przez ramię jako swoista ozdoba.

W ogrodzie⁽ⁱ⁾

Rozchyl swe piękne usta,
Daj kochającemu datek.
Gdy patrzę na twe oblicze,
Ogrodów już nie pragnę.
Róża⁽ⁱⁱ⁾ oblewa się wstydem,
Gdy widzi twoje policzki.
Wylecz mnie raz chociaż,
Kiedyż nadejdzie ma kolej.
Kwiecie, powinnaś zawsze
Uważnie spoglądać na kolce,
A patrzeć w taflę zwierciadła,
Jeśli chcesz widzieć wiosnę.
Do kogóż lkaśz, Chuszału,
Nie slyszą twoich lamentów.

⁽ⁱ⁾ Ogród (pasz. *bagh*, pers. *bagh*) – w pasztuńskiej poezji wysokiej oznacza harmonię oraz piękno, a także związek między człowiekiem a naturą. Pod wpływem myśli mistycznej staje się zaś symbolem raju.

⁽ⁱⁱ⁾ Róża (pasz. *gol*, pers. *gol*) – w pasztuńskiej poezji wysokiej i ludowej oznacza m.in. wiosnę, piękno, delikatność (także ciała) oraz miłość.

Bibliografia

- Adamec L.W., *Historical Dictionary of Afghanistan*, Metuchen–London 1991, *Asian/Oceanian historical dictionaries*.
- Aslanow M.G. *Pusztu-russkij słowar'*, Moskwa 1985.
- Atal P., Babakarkhail D.W., Kittelsen E., *Landey – afgbanske vers*, Oslo 2020.
- Attaji M.E., *Da pasztani kabilo istilabi kamus (bukiki – džizaji – ta'amili)*, Kabul 1357 (1978/1979).
- Baranow H.K., *Arabsko-russkij słowar'*, Moskwa 1984.
- Bielawski J., *Klasyczna literatura arabska. Zarys*, Warszawa 1995, *Literatury Orientalne*.
- Bielkiewicz B., *Prawo spadkowe w Afganistanie*, „Etnografia Polska” T. 21, 1977, nr 2, s. 81-108.
- Caroe O., *The Pathans, 550 B.C.-A.D. 1957. With an Epilogue on Russia*, Karachi 1983, *Oxford in Asia Historical Reprints. Modern series*.
- Centlivres P., *Un bazar d'Asie Centrale. Forme et organisation du bazar de Tashqurghân? (Afghanistan)*, Neuchâtel 1970.
- Danecki J., *Podstawowe wiadomości o islamie*, t. 1-2, Warszawa 1998, *Świat Orientu*.
- Diringer D., *Alfabet czyli klucz do dziejów ludzkości*, przeł. W. Hensel, Warszawa 1972, *Seria Ceramowska*.
- Dulęba W., *Klasyczne podstawy poetyki perskiej*, Kraków 1986b, *Rozprawy Habilitacyjne – Uniwersytet Jagielloński*, nr 102.
- Dymn perski*, wybór i tłum. W. Dulęba, Kraków 1977.
- Habibi A.-H., *Da paszto adab land tarich*, t. 1-4, Kابل 1387(2008/2009).
- Hansen W., *Pani tron. Dramat Indii Wielkich Mogolów*, przeł. J. Schwakopf, Warszawa 1987, *Seria Ceramowska*.
- Hatch Dupree N., *An Historical Guide to Afghanistan*, Kabul 1977.
- Historia literatury perskiej i tadżyckiej*, red. J. Rypka, Warszawa 1970.
- Kowalski T., *Studia nad Šāh-nāme*, t. 1-2, Kraków 1953, *Prace Komisji Orientalystycznej – Polska Akademia Umiejętności*, nr 39-40.
- Machalski F., *Firdausi i jego «Szāh-nāme»*, Kraków 1970, *Nauka dla wszystkich*, nr 113.
- Mały słownik religioznawczy*, red. Z. Poniatowski, Warszawa 1969, *Wydawnictwa Popularno-Encyklopedyczne*.

- The Oxford Dictionary of World Religions*, ed. J. Bowker, Oxford–New York 1999.
- Pstrusińska J., „*Ukryty skarb*” i „*Afgański kodeks honoru*” – z dziejów polskich przekładów tekstów pasztuńskich, [w:] *Oriental Languages in Translation*, t. 2, ed. B. Podolak, A. Zaborski, G. Zając, Kraków 2005, s. 143-149, *Prace Komisji Orientalistycznej – Polska Akademia Nauk. Oddział w Krakowie*, nr 26.
- Religia – encyklopedia PWN*, red. T. Gadacz, B. Milerski, t. 1-9, Warszawa 2002.
- Ruhi M.S., *Da paszto adabijato tarich*, t. 1-2, Kabul 1378(1999/2000).
- Szamisa S., *Farhang-e talmihat*, Tehran 1375(1996/1997).
- Szamisa S., *Farhang-e eszarat-e adabijat-e farsi*, t. 1-2, Tehran 1377(1998/1999).
- Hasła zamieszczone w *Encyclopædia Iranica*, [on-line:] iranicaonline.org.

Spis treści

Słowo wstępne 7

Wprowadzenie 9

I. Poezja klasyczna i poklasyczna 13

Chuszczał Chan Chatak 15

Rahman Baba 30

Mirza Hannan 39

Pir Mohammad Kakar 42

II. Poezja współczesna 47

Solejman Lajek 50

III. Egzemplifikacje zamieszczone w wykładzie podstaw poetyki
pasztuńskiej 55

IV. Literatura ludowa 65

Chuszkjar i Szaterina (baśń afgańska) 67

Pasztuńskie przysłowia 75

Landej 81

V. *Ukryty skarb* 87

VI. *Pasztuntali* 99

Biogramy i hasła 113

Bibliografia 119

Pierwodruki 121

Indeks osobowy 123

Indeks nazw geograficznych 125

Niniejsza książka zawiera przekłady wytrawnej znawczyni przedmiotu na skalę międzynarodową, prof. Jadwigi Pstrusińskiej. Przedstawiony zbiór obejmuje rozmaite rodzaje i gatunki literatury pasztuńskiej właściwie od początku jej istnienia niemal do dzisiaj. Antologia uwzględnia zarówno to, co nazywamy literaturą „wysoką”, jak i „ludową” – poezję, prozę oraz tzw. małe formy literackie, czyli przysłówia. (...) Książka jest adresowana zarówno do badaczy Orientu, jak i studentów, a także innych Czytelników zainteresowanych literaturą powszechną. Niniejsza publikacja niewątpliwie wzbogaca polską bibliotekę orientalistyczną.

z recenzji prof. dr. hab. Marka M. Dziekana

Z Pasztunistanu. Fragmenty literatury to kolejny tom zawierający wybór literatury z pogranicza afgańsko-pakistańskiego w przekładzie Jadwigi Pstrusińskiej. Stanowi dopełnienie unikatowej, wydawanej przez kilka lat serii autorskich publikacji, w której znalazły się *Wiersze afgańskie. Spi-sane z dawnych notatek afganologicznych* (Warszawa 2014), *Podstawy poetyki pasztuńskiej* (Warszawa 2017) i *Karawana. Poezje własne i przekłady* (Warszawa 2020).

dr Sylwia Surdykowska-Konieczny

Jadwiga Pstrusińska – prof. dr hab., orientalistka, wybitna znawczyni kultury Afganistanu i obszaru Azji Środkowej, poetka, tłumaczka, podróżniczka i malarka. W latach siedemdziesiątych zapoczątkowała w Polsce studia nad kulturą Afganistanu oraz językiem i literaturą paszto i dari. Prowadzi interdyscyplinarne badania, zwłaszcza w obszarach afganologii, socjolingwistyki czy studiów komparatystycznych z zakresu poezji i poetyki Eurazji. Ma w swoim dorobku naukowym wiele publikacji – monografii i artykułów naukowych – publikowanych w kraju i za granicą, m.in.: *Secret Languages of Afghanistan and Their Speakers* (Cambridge 2013), *Old Celtic Cultures From the Hindukush Perspective* (Kraków 1999) oraz przekładów wierszy z języków dari i paszto.

<https://akademicka.pl>

ISBN 978-83-8138-804-7

9 788381 388047